

УДК 347.77.028:631.526.32

МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА НАБУТТЯ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН: ВИМОГИ ДО ЕКСПЕРТИЗИ І НАДАННЯ ОХОРОНИ

*С.О. Ткачик, кандидат сільськогосподарських наук,
Н.Г. Ніколенко, ст. науковий співробітник
Український інститут експертизи сортів рослин*

Вступ. Охорона прав на сорти рослин є виключним правом на використання нового сорту, яке надається селекціонерів. Селекціонери знаходяться в особливо уразливому положенні, тому що нові сорти рослин, створені ними в результаті багаторічної праці і вкладення матеріальних ресурсів, як правило, мають здатність до самовідтворення, і навіть виробництво незначної кількості насіння (садивного матеріалу) виведеного сорту робить його загальнодоступним. У той же час відомо, що надання селекціонерам виключного права використання створених ними сортів відіграє суттєву роль у стимулюванні приватних інвестицій в селекцію багатьох видів рослин. Особливий інтерес у правах інтелектуальної власності набуває охорона прав на зародкову плазму, що пояснюється збільшенням інвестицій в біотехнологію, адже нові набуті корисні ознаки методами традиційної селекції і новітніх технологій переносяться за допомогою останніх у новостворені сорти. Так, США пропонує одночасно три форми виключного права: охорона сортів рослин для сортів ботанічних видів, які розмножуються статевим шляхом, та видів, які мають їстівні бульби (картопля, батат); патент на сорти рослин для видів, що розмножуються вегетативно і патент на корисну модель для всіх ботанічних видів. Між цими трьома формами немає ні зв'язку, ні

взаємодії, але сорти певних культур можуть мати подвійну охорону. Інші форми права торговельні марки, торговельні секрети, угоди про передачу матеріалу мають допоміжне значення.

Охорона сортів рослин (PVP). Група європейських країн прийняли в Парижі в 1961 році Міжнародну конвенцію з охорони нових сортів рослин, в яку протягом 1972, 1978 1991 рр. вносилися зміни. Акт 1978 р. потенційно захищає всі сорти рослин незалежно від способу розмноження або технології, використаної на їхнє створення. Згідно з актом 1978 р. був заснований Міжнародний союз з охорони нових сортів рослин, скорочено УПОВ, який є міжнародною міждержавною організацією зі штаб-квартирою в м. Женеві.

Основними вимогами для набуття сортом правової охорони є відповідність його критеріям новизни, відмінності, однорідності та стабільності.

Новизна. Згідно з Конвенцією УПОВ (1991 р.) матеріал сорту, який подається на правову охорону не повинен бути в комерційному вжитку понад один рік у межах країни заявника або чотири за межами цієї країни, а для деревних і чагарникових шість років.

Відмінність. Ця вимога головним чином базується на чіткій видимій фенотипічній різниці між новим сортом та існуючими найбільш схожими сортами, загальновідомими в комерційному середовищі, або які проходять випробування. Встановлення відмінності має низку проблем, оскільки вона може залежати від місця експертизи, періоду випробувань і набору референсних сортів, з якими проводиться порівняння. Оскільки сорт є живим організмом, то експертиза відмінності має типові проблеми, характерні для об'єктів, які постійно змінюються. Сорти рослин не можна прирівняти до неживих предметів (деталей, хімічних сполук, конструкцій), які можуть бути виміряні та описані кожним у будь-який час і у будь-якому місці розташування, причому їхні абсолютні показники будуть одними і тими ж. Для сорту надзвичайна роль належить взаємодії між його генотипом та умовами середовища, роками експертизи.

Однорідність. Ступінь однорідності завжди оцінюється відносно способу розмноження. Для самозапильних рослин у середньому кількість нетипових рослин не має перевищувати 3%, для перехреснозапильних культур цей показник дещо вищий. Вимоги УПОВ стосовно меж однорідності викликало занепокоєння багатьох країн, зокрема, що розвиваються, через те що адаптація існуючих сортів сприятиме розвитку відповідних сортів з вузькою генетичною базою.

Проте, в статті 1 (vi) Конвенції зазначено: "сорт означає групу рослин (...), незалежно від того, чи цілком задовольняються умови надання прав селекціонера (...)". Отже, існуючий сорт недостатньо однорідний для правової охорони, розцінюється як загальновідомий,

який має братися до уваги за експертизи відмінності нових сортів.

Стабільність. Якщо сорт значно змінюється у вираженні однієї або більше ознак від його офіційного опису, він стає відмінним сортом, який не охороняється. З точки зору Huib C. H. Ghijzen (2002), систематичне випробування на стабільність під час надання правової охорони, як вимагається в деяких національних методиках, взагалі є необов'язковим. Це зводить практичне встановлення стабільності до принципу "якщо сорт однорідний за своїми ознаками, то він є і стабільним".

У європейських країнах-членах УПОВ для державної реєстрації сортів та надання прав на них і післяреєстраційного контролю всі нові сорти проходять офіційні випробування. У результаті цього сформовані великі референсні колекції загальновідомих сортів, які порівнюються з сортами-кандидатами кожного року. Незважаючи на те, що ця процедура має високу вартість, вона демонструє низку істотних переваг: високу ефективність, значне нагромадження технічних знань щодо сортів та запобігання виходу на ринок невідповідних сортів під час сортової сертифікації.

У США, Латинській Америці, Австралії, Канаді селекціонери подають до компетентного органу детальний опис сорту. Відмінність сорту перевіряється на основі цих описів у комп'ютерній базі даних, однорідність та стабільність приймається під відповідальність заявника. В Австралії випробування селекціонера контролюється "компетентною особою", яку уповноважує компетентний орган. Якщо в процесі поширення сорту виявляється, що він неоднорідний або нестабільний, права на сорт анулюються.

Патент на рослину. Сполученими Штатами Америки в 1930 р. було введено в дію таку форму виключного права, як патент на рослину, який поширюється тільки на сорти, які розмножуються вегетативним шляхом. До них не належали рослини з їстівними бульбами.

Ця особлива форма діє виключно на території США за умови, якщо винайдений сорт, новий, відмінний, невизначений.

Винайдений - виявлення або відкриття рослини сорту має відбуватися в культивованих умовах (мутації, схрещування тощо), а не в дикій природі.

Новий - рослини сорту не повинні продаватися, випускатися або розголошуватися на території США більше, ніж один рік до дати подання заявки.

Відмінний - рослини заявленого сорту мають відрізнятися від відомих, подібних сортів, принаймні, однією відмінною ознакою.

Невизначений. Винахід має бути не очевидним для спеціаліста середнього рівня. Винахід є очевидним, якщо його можна показати, і,

якщо він може в достатній мірі очікуватись, покладаючись на посилання експерта.

Разом із заявкою необхідно подати деталізований ботанічний опис сорту. Він супроводжується рисунками, фотографіями і заявками на рослину сорту як єдине ціле. Заявник може надати додаткову інформацію для того, щоб відрізнити свій сорт від найбільш схожого генотипу.

Патент на корисну модель. Патент на корисну модель надається продуктам або процесам, які є новими, винайденими, корисними або придатними для промислового застосування.

Новий - винахід, яким є сорт, має бути новим відповідно до існуючих загальновідомих, доступних для громадськості знань, завдяки опису або використанню. Винахід, як правило порівнюється з існуючою інформацією в міжнародних базах даних.

Корисний - сорт повинен мати практичну ціль у будь-якій галузі промисловості, включаючи сільське господарство. Як правило, існуюча корисність допускається, поки протилежне не буде доведено.

Винайдений або невизначений для спеціаліста середнього рівня по відношенню до існуючих знань. Експерт з патентів на використання розглядає сорт рослини як "неочікуваний" і тому результат систематичного селекційного процесу є невизначеним. Це твердження правильне для більшості сортів рослин, оскільки ніякий селекціонер не в змозі точно передбачити результат його селекційної роботи.

Процедура подачі заявки на патент вимагає розкриття винаходу відповідно до повного опису. Цей опис має бути зроблений таким чином, щоб експерт середнього рівня міг відтворити винахід. Незабаром після видачі патентів на живі організми, було визнано, що фактично неможливо відтворити бактеріальний штам або сорт рослини з письмового опису. Для подолання цієї проблеми живі зразки розміщують в офіційній державній доступній колекції або банку насіння.

Торговельні секрети. У США деякі насіннєві компанії використовують державні права щодо торговельних секретів, щоб захистити вихідні батьківські лінії гібридних сортів.

Торговельні марки головним чином застосовують у квітково-декоративній промисловості і торгівлі квітами. Охорона торгової марки триває протягом комерційного поширення сорту, навіть після закінчення терміну дії патентів або свідоцтв.

Висновки. Слід відзначити, що міжнародне законодавство у сфері охорони прав на сорти рослин пропонує селекціонерам надійну охорону прав, поєднуючи належну сферу охорони з повною свободою дій. План створення національної системи захисту прав на сорти

рослин вимагає досить обережного використання виключних прав і привілеїв, беручи до уваги сучасні насіннєві системи і їхній розвиток. Той чи інший варіант захисту прав вибирає сам селекціонер. Оскільки одержання патенту на корисну модель коштує дуже дорого, як правило, заявки на нього подаються на високопродуктивні комерційні сорти зернових культур, сої, кукурудзи. Крім того, більшість заявок на патент спочатку мають бути перевірені в суді, перш ніж буде оголошено про їхню юридичну силу. Інші системи захисту: торговельні марки, торговельні секрети, угоди про передачу матеріалу відіграють додаткову роль і їхня доцільність отримання залежить від ботанічного виду та обставин.

Використана література:

1. Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин від 2 грудня 1961 р., переглянута в м. Женеві 10 листопада 1972 р., 23 жовтня 1978 р., та 19 березня 1991 р. - К.: Алефа, 2006. - 31 с.
2. С. Н. Ghijsen. Property Rights on Plant Varieties: An Overview. Seed Policy, Legislation and Law a Narrow Focus. - 2002. Vol. 4, - No 1 -2.

УДК 347.77.028:631.526.32

Ткачик С.О., Ніколенко Н.Г. Міжнародна практика набуття прав на сорти рослин: вимоги до експертизи і надання охорони//Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин. - К., 2006. - № 3 - С. 124-128.

У статті наведені існуючі в міжнародній практиці підходи до охорони прав на сорти рослин та обговорюються вимоги до набуття прав на сорти рослин.

Ключові слова: інтелектуальна власність, патент, права селекціонерів, торговельні марки, торговельні секрети, угоди про передачу матеріалів.

УДК 347.77.028:631.526.32

Ткачик С.А., Ніколенко Н.Г. Международная практика получения прав на сорта растений: требования к экспертизе и предоставлению охраны // Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин. - К., 2006.- № 3 - С. 124-128.

В статье приводятся существующие в международной практике системы охраны прав на сорта растений. Представлены требования для получения прав на сорта растений.

УДК347.77.028:631.526.32

Tkachuk S., Nikolenko N. An international practice to take the right on plant varieties; requirements for the expertise and for the protection

procedures // Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин. - К., 2006.-№3-С. 124-128.

This article present the international rules for the protection of new varieties of plants. The requirements to obtain the rights on plant varieties are discussed.